

מינוי נוכרים למשרות עם

השפעה על מדינת ישראל

שם התלמיד: אלעד יניר

שם המורה המלווה: טל לוי

שם בית הספר: אמי"ת בר אילן פ"ת

תאריך הגשה כ"ו ניסן ה'תשפ"ג

מבוא

בעקבות חזרת עם ישראל לארצו והקמת מדינת ישראל, ומאחר שישנם בארץ גויים וגרים רבים, השאלה האם מותר למנותם לתפקידים ממשלתיים, לשופטים ולחברי כנסת הפכה לרלוונטית מתמיד. בחרתי את הנושא הזה, משום שהתווכחתי עם חבריי בנוגע לסוגיה ההלכתית, מבלי לסקור את כל הדעות ההלכתיות ולבדוק את הנושא לעומק.

שאלת החקר היא: האם, ובאיזו צורה ניתן למנות גויים וגרים לתפקידים אזרחיים כגון: חבר כנסת, שר, ראש עיר, וכדומה?

התייחסויות בתנ"ך ובגמרא לגבי מינוי נכרים וגרים לשררה

ההתייחסות הראשונה של התורה למינוי נוכרים היא:

דברים פרשת שופטים פרק יז פסוק טו

שׁוֹם תִּשְׂיִם עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יִקְנֹךְ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקְרֵב אֲחִיךָ תִּשְׂיִם עֲלֶיךָ מֶלֶךְ
לֹא תוֹכֵל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֲחִיךָ הוּא

על דין זה, שאסור למנות נכרי למלך מתייחסים פעמים רבות שני התלמודים¹:

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף עו עמוד ב

אושפזיכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה, והוה קא מנצי איהו ורב ביבי, מר
אמר: אנא עבידנא סררותא דמתא, ומר אמר: אנא עבידנא סררותא דמתא;
אתו לקמיה דרב יוסף, אמר להו, תנינא. שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך -
כל משימות שאתה משים לא יהיה אלא מקרב אחיך. אמר ליה רב אדא בר
אהבה: ואפילו אמו מישראל? אמר ליה: אמו מישראל - מקרב אחיך קרינא ביה.
הלכך, רב ביבי דגברא רבא הוא ליעיין במילי דשמיא, ומר ליעיין במילי דמתא.
אמר אביי: הלכך מאן דמשרי צורבא מדרבנן באושפזיכניה, לאשרי כרב אדא
בר אהבה, דידע למהפיך ליה בזכותיה. רבי זירא מטפל בהו. רבה בר אבוה מטפל
בהו. במערבא, אפילו ריש כורי לא מוקמי מינייהו. בנהרדעא, אפי' ריש גרגותא
לא מוקמי מינייהו

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קב עמוד א

גר דן את חברו דבר תורה, שנאמר: שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך
בו מקרב אחיך תשים עליך מלך, עליך הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את
חברו גר, ואם היתה אמו מישראל - דן אפי' ישראל; ולענין חליצה - עד שיהא
אביו ואמו מישראל, שנאמר: ונקרא שמו בישראל

¹ ראה גם ירושלמי קידושין ד ה, בבלי יבמות מה ב

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לו עמוד ב

הכל כשרין לדון דיני ממונות. הכל לאתויי מאי? - אמר רב יהודה : לאתויי ממזר.
- הא תנינא חדא זימנא : כל הראוי לדון דיני נפשות - ראוי לדון דיני ממונות,
ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות. והוינן בה : לאתויי מאי?
ואמר רב יהודה : לאתויי ממזר! - חדא לאתויי גר, וחדא לאתויי ממזר

מהגמרא עולות מספר נקודות עיקריות:

1. יש איסור למנות גרים ונוכרים אפילו לתפקידים שאינם מלך
 2. גר שאמו יהודית (כלומר יהודי שאביו גוי) מתמנה לשררה
 3. גר יכול לדון גר אחר, אך לא ישראל
-

התייחסויות בראשונים לגבי מינוי גר לשררה ולדיינות

הראשונים נחלקו על מה גר דן את חברו ובמה יכול לדון אפילו את ישראל.

רש"י מפרש שמה שנאמר "גר דן את חברו" זה אפילו בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות הוא יכול לדון אפילו את ישראל:

רש"י מסכת יבמות דף קב עמוד א

גר דן את חברו - דיני נפשות דאילו דיני ממונות אפילו לכל ישראל

לעומתו, תוספות² מפרש שזה נאמר על דיני ממונות, ולכן גר לא יכול לדון את ישראל:

תוספות מסכת סנהדרין דף לו עמוד ב

השתא משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק' דבפרק החולץ (יבמות דף מה : ושם) אכשריה רבא לרב מרי בר רחל ומני' אפורסי דבבל דכיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה אלמא בעיא אמו מישראל וי"ל דהכא מיירי לדון גר חבירו כדאמרי' בפ' מצות חליצה (שם דף קב. ושם) גר דן חבירו דבר תורה ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל

וכך פירשו הרמב"ם³, המאירי⁴ הרי"ף⁵ ועוד.

הרא"ש מוסיף על דברי התוספות שגר יכול לדון את ישראל בדיני ממונות ללא כפייה, מכיוון שזאת לא שררה.

רא"ש מסכת יבמות פרק יב סימן ב

גר...אי נמי אי קבילי עליהו היה כשר לדיני ממונות ולחליצה לא מהניא קבלה אי נמי לדין של ישראל כשר לדון בלא כפייה דלא שייך שימה ודבר של שררה אלא בכפייה... וכן עיקר

² וכן כתב התוס' ראש במסכת יבמות דף מה עמוד ב

³ רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יא הלכה יא

⁴ בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף לו עמוד ב

⁵ רי"ף מסכת סנהדרין דף יג עמוד ב

וכן פסקו הטור⁶, בית יוסף⁷ ועוד.

המאירי כתב שניתן למנות גרים לשררה כאשר הם לא לבד ויש אחרים איתם:

בית הבחירה למאירי מסכת קידושין דף ע"ו עמוד ב

כל שאמו מישראל הרי הוא כישראל גמור וממנין אותו לכל דבר שבשררה ומנוי כשאר כל ישראל וכשארין אמו מישראל אין ממנים אותו אף לשום שררה אלא שמקצת שררות מצרפין אותן עם האחרים ומבליעין אותם ביניהם

וקשים דברי המאירי, שהרי פסק⁸ שגר לא יכול לדון ישראל, וברור שלא יכול לדון עם עוד דיינים⁹ (שהרי כל הפסיקות הם עם עוד דיינים).

ונראה, שאין בעיה במינוי גרים כשארין להם יכולת הכרעה, ובשררה אין להם יכולת הכרעה אלא הם צריכים לדון עם השותפים שלהם, אבל בדין הם יכולים להיות לשון המאזניים ולהכריע, ולכן אסור.

נראה, שיש מספר דעות עיקריות בנוגע לדיינות של גר בדיני ממונות ולשררה:

שיטה	שררה	שררה עם עוד אנשים	לדון ישראל דיני ממונות עם כפייה	לדון ישראל דיני ממונות ללא כפייה	לדון גר ממונות
רש"י	לא	לא	כן	כן	כן
רא"ש, טור, בית יוסף	לא	לא	לא	כן	כן
תוספות, רמב"ם, ר"ף	לא	לא	לא	לא	כן
מאירי	לא	כן	לא	לא	כן

⁶ טור יורה דעה הלכות גרים סימן רסט

⁷ בית יוסף שם

⁸ סנהדרין לו ב

⁹ ואפילו אם היה אפשר הוא לא חילק ביניהם.

מינוי נכרי וגר למלך

משנה מסכת סוטה פרק ז משנה ח

אגריפס המלך... וכשהגיע (שם י"ז) ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתיירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה אחינו אתה

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מא עמוד ב¹⁰

וכשהגיע ללא תוכל לתת. תנא משמיה דרבי נתן: באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה, שהחניפו לו לאגריפס

הגמרא מספרת על אגריפס המלך ש שבני ישראל נענשו קשות על החנופה לאגריפס. ונחלקו הפוסקים במה חטאו.

רש"י כותב שאכן אמו הייתה מישראל והיה כשר למלוכה, אלא שהיה עבד ואין זה ראוי.

רש"י מסכת סוטה דף מא עמוד ב

אגרופה - כחה של חנופה דאע"ג דאמו מישראל אין ראוי למלכות דעבד היה וזילא מילתא.

והקשה עליו התוספות איך יכול להיות עונש גדול כל כך על "זילא מילתא", וכותב שלאגריפס היה אסור להיות מלך, אע"ג דאמו מישראל משום שבמלך צריך גם אביו מישראל, משום שהפסוק חזר ושנה זאת.

תוספות מסכת סוטה דף מא עמוד ב

אותו היום נתחייבו שונאי ישראל כלייה - ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי מפני התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול... אבל מלך חזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממוצע מאביו ואמו מישראל

¹⁰ וכך נכתב גם במדרש תנאים דברים פרשת שופטים פרק יז פסוק טו ובירושלמי סוטה פרק ז הלכה ז

וכך נכתב בתוספתא¹¹, תוס' רא"ש¹², ריטב"א¹³, רשב"א¹⁴, הר"ן¹⁵ ועוד.

לעומת זאת, הרמב"ם פסק שאמו מישראל כשר אף למלוכה, כמו בשאר שררות:

רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ד

אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל

הרמב"ן כותב שבמלך צריך דוקא אביו מישראל, וזה למה נענשו על אגריפס:

חידושי הרמב"ן מסכת יבמות דף מה עמוד ב

אביו ואמו לאו דוקא אלא אביו מישראל דהכל הולך אחר הזכר, ואני אומר

רחבעם ואבשלום יוכיחו שאף למלכות כשרין כדבריהם

סיכום:

דעה	הייחוס שצריך למלך
רמב"ם	אמו מישראל
רמב"ן	אביו מישראל
תוספות	אביו ואמו מישראל

¹¹ תוספתא מסכת סנהדרין (צוקרמאנדל) פרק ד הלכה י

¹² סוטה שם

¹³ יבמות מה ב

¹⁴ יבמות קב א

¹⁵ סנהדרין לו ב

איך מינו את שמעיה ואבטליון לנשיא הסנהדרין ולאב בית דין?

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נז עמוד ב¹⁶:

מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים. מאן אינון? שמעיה ואבטליון

הראשונים נחלקו בשאלה האם שמעיה ואבטליון היו גרים או רק צאצאי גרים.

הרמב"ם כתב ששמעיה ואבטליון היו גרים:

הקדמה ליד החזקה לרמב"ם

שמעיה ואבטליון גרי הצדק...

לעומתו, התוספות יו"ט כתב ששמעיה ואבטליון לא היו גרים אלא צאצאי גרים.

תוספות יום טוב מסכת אבות פרק א משנה י

אבל אין הפירוש שהם עצמם היו גרים. שא"כ איך אפשר למנותן נשיא ואב בית

דין. אלא שבאו מן גרים ובודאי אמן מישראל היו ולכן היו מותרים למנותן

נשיא ואב בית דין.

התוספות יו"ט מוכיח ששמעיה ואבטליון היו צאצאי גרים כי אם הם היו גרים היה אסור למנות אותם לדיינים.

נשאלת השאלה איך שמעיה ואבטליון היו נשיא ואב בית דין ע"פ הרמב"ם?

הכנה"ג תירץ זאת על פי הדעה הראשונה המובאת ברא"ש, שגר יכול לדון ישראל בדיני ממונות אם בעלי הדין קיבלו אותו עליהם, ואומר שגם את שמעיה ואבטליון קיבלו עליהם.

כנסת הגדולה הגהות בית יוסף חושן משפט סימן ז

והוא ממה שכתב הרא"ש זכרונו לברכה בפרק מצות חליצה, דלא בעינן מקרב

אחיך אלא במילי דשררה וכפיה... ולענין פסקי דדינא דאתינן עלה, כיון

דלמפרשי ז"ל שסוברי ששמעיו ואבטליון הם עצמם הוו גרים מוכרחים לומר

דבקבלה מהני לפחות בשאר שררות. ואפי' למפרשים שסוברים דלא היו הם

עצמם גרים אלא מקהל גרים, לא בא בדבריהם מבואר דאפי' בקבלה לא מהניא

¹⁶ ראה גם תלמוד בבלי מסכת יומא דף עא עמוד ב

אפי' לשאר שררות, כל שקבלוהו עליהם הקהל ומרוצים במינוין יכול לדון אפי'
במילי דשררה וכפיה כן נ"ל

התומים מקשה על הכנה"ג, שהרי כל מה שקבלה מהני, זה בדיני ממונות, שבהם האדם יכול גם לתת את
כספו לאדם אחר, אבל בדיני נפשות אדם לא רשאי להרשיע את עצמו, ולכן קבלה לא מהני. ולפי זה, איך
שמעיה ואבטליון מונו לראשי הסנהדרין, הרי מרבית עיסוקה של הסנהדרין הוא דיני נפשות?

תומים סימן ז ס"ק א

אלא שאני חוכך דכי מהני קבלוהו עליו בדיני ממונות, דהרי יכול להפקיר ממונו
וליתנו למי שרוצה ואף הוא יכול לומר הריני מתרצה לכל מוצא פיך אם ליתן או
למחול וכדומה, אבל בדיני נפשות שאין רשות ביד אדם לומר הרגוני וא"כ
פשיטא דלא שייך ביה קבלה, וכי יכול אדם לומר הריני מכשיר קרוב או פסול,
ואם יחייב ראשי להריגה יקטלוני זהו אין בידו, וכל טיבו של ב"ד הגדול
בירושלים לדון דיני נפשות...ודיני ממונות לא היו דנין ממש כלל, וא"כ עדיין
הקושיא איך יהיה מקהל גרים ראשי סנהדרין.

ובאמת, הרא"ש כתב "אי קבילי עליהו היה כשר לדיני ממונות" ומשמע דווקא בדיני ממונות, אבל לא
בדיני נפשות.

ועוד קושייה יש על הכנה"ג, שהרי כל מינוי דורש את הסכמת העם, ומה הייחוד בקבלת גר?

במאמרו¹⁷, הרב זולדן הקשה את השאלה הזאת על נכרים, ותירץ שמינוי גוי דורש הסכמה רחבה יותר
בעם, ולא ברוב דחוק, וניתן לתרץ כך גם פה, שמינוי גר לשררה דורש רוב גדול יותר.

ולפי הכנה"ג, קשה, מדוע "במערבא, אפילו ריש כורי לא מוקמי מינייהו. בנהרדעא, אפי' ריש גרותא לא
מוקמי מינייהו", הרי אם העם מסכים, ניתן למנותם. וניתן לתרץ שלא היה רוב למנותם או רוב דחוק
שלא מספיק למינוי גר.

כל מה שכתב הכנה"ג היה כדי לתרץ את מינוי שמעיה ואבטליון, אבל יש תירוצים פשוטים יותר לשאלה:

¹⁷ ראה (הרב יהודה זולדן, "מינוי נכרים לתפקידים ציבוריים, תחומין כ"ג) על מינוי גוי, ויכול לתרץ

ה"מגן אבות"¹⁸ כתב שכאשר למינוי יש 2 מועמדים, יהודי וגר, והם שווים, חובה למנות את היהודי, אבל כאשר הגר עולה על היהודי, יש למנות את הגר.

מגן אבות פרק א משנה י

כי לא פסלה תורה גרים אלא בשיש כיוצא בהם בישראל אבל אם אין כיוצא בהן
בישראל הם קודמין

תירוץ נוסף לאיך שמעיה ואבטליון כיהנו שראשי הסנהדרין מביא התומים¹⁹ על סמך דברי הרא"ש על מינוי דבורה:

רא"ש מסכת שבועות פרק ד סימן ב

והא דכתיב בדבורה והיא שופטת את ישראל. פ"י מלמדת דייני ישראל

ע"פ הרא"ש אישה פסולה לדון, ולכן נשאלת השאלה כיצד דבורה שפטה את ישראל, והתשובה היא שדבורה לימדה הלכות, אך לא שימשה כדיינת בעצמה. ע"פ העיקרון שלמי שאסור להתמנות לשררה מותר להורות הלכה, התומים לומד שגם גר יכול להורות הלכה אך לא לפסוק דין, ובאמת כך עשו שמעיה ואבטליון:

תומים סימן שם

או שנאמר כי באמת אלו היה בא דיני נפשות לא היו דנים ולא נתמנו לכך רק
למקבלי שמועה ובירור הלכה בתורה שבע"פ לעוצם חכמתם ובינתם ויראתם
הקודמת ובזו היו נשיאים ואב"ד ולא לדון דיני נפשות

תירוץ נוסף שמביא התומים הוא שיש למלך סמכות למנות גרים אפילו לדיני נפשות:

תומים שם

ולכן צריך לומר או דמלך שאני כיון דרשות ביד מלך להמית ולהרוג לתקון
המדינה...אף הוא אם רואה אדם גדול בתורה ומדע יכול למנותו לראש לדון
אפ"י דיני נפשות כי אתו דבר חוק ומשפט, וכן אמרו (סנהדרין ה א) דריש גלותא
יכול ליתן רשות אפילו למאן דלא גמיר וסביר כולי האי...וא"כ שמעיה ואבטליון

¹⁸ פרק א משנה י

¹⁹ ראה גם הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, הרי"ד, רשימות שיעורים מסכת שבועות דף לא עמוד א

נתמנו מפי מלך כי בימיהם היה מלכי חשמונאים הכשרים ויכולים לדון בכפיה
כי יד המלך היה עמם

והרב זולדן²⁰ הקשה על התומים. הרי אם מינויים ע"י ריש גלותא עובדים אפילו בגוי, למה "בנהרדעא,
אפי' ריש במערבא, אפילו ריש כורי לא מוקמי מינייהו גרוגותא לא מוקמי מינייהו", הרי הממנה של "ריש
כורי" היה ריש גלותא או אחד משליחיו.

ובאמת התומים כתב שמלך רשאי למנות גר לשררה רק אם "רואה אדם גדול בתורה ומדע" ולא סתם גר,
בדומה למה שכתב ה"מגן אבות".

הרב ישראל²¹ כתב שמינוי שאינו בירושה הוא לא שררה וכך מתורץ המינוי של שמעיה ואבטליון:

מלכות - פירושה הקניית מעמד של זרע המלוכה למשפחה זו. שמשום כך
כשמת המלך, ממלא מקומו אחר מבני המשפחה הזאת, ולא זולתה... וכן הם

גם המינויים שבתורה - שרי אלפים ושרי מאות - זוהי הקניית מעמד
משפחתי... רק זו שעוברת בירושה תורת שררה עליה, וזוהי שנאמרו בה גם כל
ההגבלות שנוכרו לענין מלך. מינוי שאינו בירושה, מכל שכן שאינו אלא לזמן
מוגבל, וניתן גם לסילוק ברצון הציבור, אינו בכלל זה.

ונראה שהרב ישראלי התבסס על דברי הרמב"ם :

רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ז

ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה לבנו ולבן
בנו עד עולם, והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה, היה ממלא
ביראה אף על פי שאינו ממלא בחכמה מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין
אותו, וכל מי שאין בו יראת שמים אף על פי שחכמתו מרובה אין ממנין אותו
למינוי מן המינויין שבישראל

הרב זולדן במאמרו "מינוי נכרים לתפקידים ציבוריים" הקשה על הרב ישראלי, שהרי הרמב"ם בהלכה ד
כתב "אלא לכל שררות שבישראל, לא שר צבא לא שר חמשים או שר עשרה, אפילו ממונה על אמת המים

²⁰ (הרב זולדן, "מינוי נכרים למשרות ציבוריות" תחומין כ"ג)

²¹ חוות בנימין, ח"א עמ' צב

שמחלק ממנה לשדות, ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל" ושר צבא, ממונה של אמת המים ודיינות לא עוברים בירושה, ולפי דברי הרב ישראלי היה מותר גרים להתמנות למשרות אלו. ותירץ שע"פ הרב ישראלי השלטון כיום הוא שליחות ולא שררה, מכיוון שיסוד המלכות והשררה הוא הירושה.²²

ונראה, שאכן מלוכה מוגדרת ע"פ הירושה, ואם אין ירושה, אין מלוכה. אבל בנוגע לשאר השררות דברי רוב הראשונים הם ששררה זה כפייה, ולא ירושה. ואפילו לדברי הרמב"ם שכתב "כל השררות...ירושה", מדויק שאין הכוונה ששררה זה תפקיד העובר בירושה, אלא ששררה היא כפייה, ושררה צריכה לעבור בירושה, אבל לא שאם אין ירושה, זו לא שררה וקשה על הרב ישראלי.²³

סיכום:

בפשטות גר אסור להתמנות לשררה.

אלא שישנה שאלה איך שמעיה ואבטליון התמנו.

ואלו הן השיטות המרכזיות לתירוץ השאלה:

- קבלה מהני אפילו בשררה
- גר מותר להורות, ולא לכפות
- מכוח המלך (ושאין כמוהו בישראל)
- אין כמוהו בישראל
- גר מותר בתפקיד שלא עובר בירושה

²² כדבריו במאמר "נכרי חבר כנסת וחבר עירייה", תורה שבעל פה ט"ז ראה להלן

²³ ניתן לתרץ שגם שאר דיינות וממונה על אמת המים יכולות לעבור בירושה, אבל עדיין בשררה לא תמיד יש ירושה והיא גם תלויה באיך האדם קיבל את השררה ראה הרב ישראל מאיר לאו, "ירושה במשרות ציבוריות", תחומין י"ט

מינוי נכרים לשררה

יש שניסו לקחת את ההיתרים למינוי גרים גם למינוי גויים.

ונפרט עבור כל היתר האם הוא חל על גויים ומתי:

קבלה

קשה להשתמש בהיתר של קבלה גם לגוי, מכיוון שהמקור לכל הדין שגר יכול לדון ישראל בתנאים מסיימים הוא מהגמרא "הכל דנין דיני ממונות – לאתויי מאי? לאתויי גר", ולא לאתויי גוי, ומשמע שגר יכול לדון ישראל בקבלה, אבל לא גוי. ומהמקור הזה הרא"ש למד שאם מקבלים גר הוא יכול לדון דיני ממונות, ונראה שדווקא בגר, אך לא בגוי.

מינוי על ידי המלך או ריש גלותא או אין כמוהם בישראל

גם מלך יכול למנות גרים רק כאשר "אין כמוהם בישראל".

ונראה, שאם יהיה לנו מלך ויהיו גויים ש"אין כמוהם בישראל" יש מקום למנות אותם וצ"ע.

דיין נכרי

ובכלל, גוי לא יכול לדון ישראל, שהרי ידועה ההלכה²⁴ "כל מקום שאתה מוצא אגוריאות של עובדי כוכבים, אף על פי שדיניהם כדיני ישראל, אי אתה רשאי להזקק להם, שנאמר: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים".

ניתן למנות נכרי על אוכלוסייה שאינה יהודית.

הרב א"י וולדנברג²⁵ הסיק מדברי המאירי שמותר למנות גרים כשאינם שולטים לבד, שמותר למנות גם גויים, וקשה, שהרי המאירי כתב "וכשאינן אמו מישראל" ונראה שדווקא באין אמו מישראל, אך לא בגוי.

סיכום:

ההיתרים שבהם מותר למנות גר לא חלים על גויים.

מותר למנות גוי לשררה על גוי אחר.

²⁴ תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פח עמוד ב

²⁵ הלכות מדינה ח"ג עמ' קכו-קכט

ההבדל בין גר לנכרי

מכיוון ההבדל הגדול בין הגר לנכרי, יש צורך לבאר את ההבדל המהותי ביניהם.

טעם האיסור בגוי הוא כדברי הרשב"ם²⁷²⁶ על הפסוק שום תשים עליך מלך :

"אשר לא אחיך הוא - כי יסיתכם לעבוד ע"ז".

האיסור הוא מההתערבות בגוי, בתרבות שלו ובדת שלו.

איך אפשר לתת לנכרי את האפשרות להשפיע על היהדות בכפייה ע"י מינוי לשררה?

לעומת זאת, טעם האיסור בגר הוא לא מפני שיסית אותנו לע"ז, אלא כי זה לא כבוד לעמ"י שאדם חיצוני מושל בו.

וזה למה בגר קבלה מהני, שהרי אם ישראל מסכימים, הרי "רצונו של אדם כבודו" ואין בעיה, אבל אין לנו רשות למנות גוי שיביא את תרבותו ביחד איתו ויטמא את מחננו.

מכיוון שכך, אי אפשר ללמוד מאומה מההיתרים למינוי גר לגבי היתרים למינוי גוי, שהרי הם לא דומים.

סיכום:

טעם איסור מינוי גוי: השפעת התרבות הנוכרית על עמ"י.

טעם איסור מינוי גר: אין זה כבודם של ישראל.

בגלל ההבדל המהותי הזה אי אפשר להסיק שלמה שמותר למנות גר יהיה מותר למנות גם נכרי.

²⁶ רשב"ם דברים פרק יז פסוק טו

²⁷ וכן פירשו החזקוני והבכור שור עיין שם

מינוי נכרים וגרים לחברי כנסת, שרים ותפקידים מנהליים

ראשית, בתפקידי ייעוץ אין שררה, ולכן נראה שמותר למנות אליהם גויים.

אבל בתפקידים ניהוליים, כדוגמת חבר כנסת, שר וראש עיר יש לברר אם יש דין של "שררה". רוב הראשונים פסקו ששררה זה כפייה, ומשום כך נראה שלתפקידים אלו יש דין של שררה, שהרי יש להם כוח לכפות את הציבור ע"י חקיקת חוקים ומדיניות ממשלתית, ויהיה אסור למנות למשרות אלו גרים וגויים.

לעומת זאת, הרב ישראלי כתב שחברי הכנסת והממשלה הם לא במעמד של שררה, כי אם שליחות:²⁸

ליתר ביאור, הבחירה כיום למוסדות ניהול וממשל, אינה באה להקנות לגבחרים מעמד של שררה, ואין זה אלא בחינת שליחות. למה הדבר דומה? לעסק משותף, שהשותפים בוחרים מקרבם את המתאים לנהל העסק. וכן לפעמים נקבע הסדר, שהשותפים מתחלפים ביניהם לניהול העסק. השליח במקרה זה אינו אלא בא כוחם של האחרים; אין לו זכות שררה עליהם, ואעפ"י שיש לו סמכות לתת הוראות והם חייבים לבצען, אולם רק מכוחם הוא יונק, ובגלל טובתם וטובת הענין המשותף הוא עושה זאת. וכל שעה ושעה, רק מכוח הסכמתם הוא פועל. ואשר על כן גם יכולים הם לסלקו, אם נראה להם שהוא אינו ממלא תפקידו כראוי, כשם שבכל שליח אומרים לו: לתקוני שדרתיך ולא לעוותי.²⁹

הנחת היסוד של הרב ישראלי היא שהעם יכול לסלק את השלטון בכל רגע, אם הוא לא מרוצה ממנו. בניגוד לכך, בדמוקרטיה, אם העם לא מרוצה מנבחר הציבור, הוא אומנם יכול לסלקם מתפקידם, אך רק בבחירות הבאות, שמתרחשות בתום פרק זמן כלשהו, ובינתיים נבחר הציבור יכולים לכפות את הציבור ולכן יש להם מעמד של שררה.

אומנם, גם כאשר הציבור לא יכול להעביר את נבחריו מתפקידם, הוא יכול למחות כנגד השלטון, אבל כאמור, עדיין יש לנבחר הציבור את הכוח לכפות את הציבור.

דבר נוסף שהציבור יכול לעשות כאשר הוא לא מרוצה מהשלטון הוא מהפכה, אבל ניתן לעשות מהפכה גם כנגד מלך ולכן נראה כי לחברי כנסת ולשרים יש מעמד של שררה.

²⁸ "נכרי חבר כנסת וחבר עירייה", תורה שבעל פה, טז

הרב עזרא בצרי²⁹ הקשה קושייה נוספת על הרב ישראלי: אם הבחירות הם בחינת שותפות, כמו שכתב הרב הישראלי, לממשלה ולכנסת אין שום כוח לכפות על האזרחים, שהרי זה שותפות, ואי אפשר להכריח אדם להיות שותף או לעשות דברים בשותפות.

טענה אחרת היא שהחכ"ם והשרים לא שולטים לבד, כדברי המאירי, ולכן יהיה מותר למנות אליהם גרים. אבל דייקנו מדברי המאירי שאם הממונה לתפקיד יכול להכריע, יהיה אסור, וכבר ראינו בשנים האחרונות איך כל ח"כ משפיע³⁰, ולכן יהיה אסור למנות גר או גוי לתפקיד של ח"כ או שר.

הרב יצחק הרצוג כתב בספרו תחוקה לישראל ע"פ התורה³¹ שאולי האיסור הוא רק למינוי לכל החיים ומינוי חברי כנסת ושרים הוא לא לכל החיים ויהיה מותר למנות אליהם אפילו גויים:

שמא האיסור הזה אינו חל אלא למינוי לכל ימי חייו, אם לא שיופסל מחמת חולשה או פשיעה בתפקידו, שהדרשה היא ממה שאמרה תורה "מקרב אחיך", שאין זה דומה למינוי מלך. ועתה כמעט כל הפקידים הם רק עד גיל ידוע.

הרב בצמ"ח עוזיאל³², כתב שאין מקור לסברתו של הרב הרצוג וכך נ"ל.

מינוי נכרי לראש עיר שכוללת רק לא יהודים

נראה שמותר למנות נכרי לראשות עיר שכוללת רק לא יהודים משום האיסור "לא תוכל".

עם זאת, אולי ישנה בעיה מדין ירושת הארץ שבכלל תהיה עיר ללא יהודים בא"י, ונראה שאין.³³

מינוי גרים

נראה שניתן לסמוך על סברתו של הכנה"ג בנוגע למינוי גרים, שהרי כל האיסור בגר הוא מפני כבוד ישראל, ומכיוון שאם חבר כנסת נבחר יש דין של "קיבלו עליהו", ניתן למנות גרים לחברי כנסת כרגיל.

מינוי נכרים

²⁹ דיני ממונות ח"ד עמ' נח-סב

³⁰ וראינו בשנים האחרונות איך כל ח"כ משפיע על מדינת ישראל

³¹ תחוקה לישראל ח"א עמ' 22-30

³² תחוקה לישראל שם עמ' 246

³³ יש הגורסים בספרי דברים פרשת כי תצא פסקא רנט "עמך ישב, ולא בעיר בעצמו", ולפי זה יהיה אסור שתהיה עיר ללא יהודים, אבל מצד שני הגרסה ה"רגילה" היא "עמך ישב, ולא בעיר עצמו", ולפיה אסור לישראל לדור באותה עיר עם גוי ונראה שאין ללמוד מכאן הלכה. **אבל בכל מקרה כל זאת אמור בגויים ששומרים את שבע מצוות בני נוח, שמותר לנו להושיבם בארץ, אבל בגויים שאינם שומרים את שבע המצוות אין לנו רשות להושיבם בא"י**

לעומת זאת, בנכרים אין דין של "קיבלו עליהו" ולכן יהיה אסור למנותם לחברי כנסת ולשרים.
המינוי היחיד אליו מותר למנות נכרי הוא על אוכלוסייה שאינה יהודית.

מפני איבה

הריא"ה הרצוג כתב בספרו "תחוקה לישראל ע"פ התורה" שיש להתיר מינוי גויים לשררה מפני איבה:

תחוקה לישראל ע"פ התורה שם עמ' 158

וגם מוכרחים מפני הסכנה של איבה

ותמוה, מפני ש"מפני איבה" מועיל רק באיסורי דרבנן, אבל באיסורי דאורייתא לא, כדברי התוספות³⁴:

תוספות מסכת עבודה זרה דף כו עמוד א

הא איכא איבה שרי היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא
דאורייתא

והרי בנידון דידן ישנו איסור דאורייתא של "לא תוכל", וקשה.

וצ"ע לגבי "מפני איבה" והאם הוא חל גם על מצוות שום תשים

סיכום

1. בגר יש להקל אם "קיבלו עליהו", ומכיוון שחברי כנסת ושרים נבחרים בידי הציבור – מותר לגרים לשמש בתפקידים אלו.
2. בגוי אין להקל בהיתרים של גר ולכן אסור למנות גוי לחבר כנסת או לשר.
3. הרב הרצוג כתב להתיר מינוי נוכרים לחברי כנסת משום איבה, וצ"ע.
4. נראה שמותר למנות גוי השומר שבע מצוות בני נוח לראשות עיר של גויים.

³⁴ כך כתב גם הריטב"א מסכת עבודה זרה דף ח עמוד א

רפלקציה

בחרתי בנושא הזה משום שאנו עומדים בפני בעיה גדולה מאוד שבה אנחנו רואים כיצד הלא יהודים הכריעים בהחלטות החשובות ביותר בנוגע למדינה היהודית ואנו צריכים להתעמת איתה, ולא להדחיק אותה.

בנוסף, הרגשתי כי השאלה הזו מודחקת ואיננה נשאלת מספיק.

תובנה שלקחתי מהכתיבה

חשוב מאוד לערוך דיון מעמיק במקורות בעצמך, ולא רק להסתמך על מה אחרים אומרים.

תיאור הכתיבה

מכיוון שהתעסקתי בנושא לא מעט זמן, הכרתי מקורות רבים, אך כמובן זה לא היה מספיק. נעזרתי באינטרנט, בספרים כמו תחומין ובפרוייקט השו"ת.

היה לי מאתגר העמידה בזמנים, הכתיבה וגם לשבת ולכתוב ולא לעשות דברים אחרים.

התמודדתי איתם ע"י ההבנה בחשיבות התורה ובשאלת החקר הזאת.

ביבליוגרפיה

1. דברים פרשת שופטים פרק יז פסוק טו
2. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף עו עמוד ב
3. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף קב עמוד א
4. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לו עמוד ב
5. תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק ד הלכה ה
6. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף מה עמוד ב
7. רש"י מסכת יבמות דף קב עמוד א
8. תוספות מסכת סנהדרין דף לו עמוד ב
9. רא"ש מסכת יבמות פרק יב סימן ב
10. התוס' ראש במסכת יבמות דף מה עמוד ב
11. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יא הלכה יא
12. בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף לו עמוד ב
13. רי"ף מסכת סנהדרין דף יג עמוד ב
14. טור יורה דעה הלכות גרים סימן רסט
15. בית יוסף יורה דעה הלכות גרים סימן רסט
16. בית הבחירה למאירי מסכת קידושין דף עו עמוד ב
17. משנה מסכת סוטה פרק ז משנה ח
18. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מא עמוד ב
19. ירושלמי סוטה פרק ז הלכה ז
20. רש"י מסכת סוטה דף מא עמוד ב
21. תוספות מסכת סוטה דף מא עמוד ב
22. מדרש תנאים דברים פרשת שופטים פרק יז פסוק טו
23. ירושלמי סוטה פרק ז הלכה ז
24. תוספתא מסכת סנהדרין פרק ד הלכה י
25. תוספות רא"ש מסכת סוטה דף מא עמוד ב
26. ריטב"א יבמות מה ב
27. רשבא יבמות קב ב
28. ר"ן סנהדרין לו ב
29. רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ד

30. חידושי הרמב"ן מסכת יבמות דף מה עמוד ב
31. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נז עמוד ב
32. תלמוד בבלי מסכת יומא דף עא עמוד ב
33. משנה מסכת אבות פרק א משנה י
34. הקדמה ליד החזקה לרמב"ם
35. תוספות יום טוב מסכת אבות פרק א משנה י
36. כנסת הגדולה הגהות בית יוסף חושן משפט סימן ז
37. תומים סימן ז ס"ק א
38. מגן אבות פרק א משנה י
39. הרב ישראל, "עמוד הימיני", יב, ב,
40. "מדינה כהלכה", ב, "נספח: המלך – בחיר ה' או נבחר הציבור"
41. הרב יהודה זולדן, "מינוי נכרים לתפקידים ציבוריים, תחומין כ"ג
42. רא"ש שבועות ד ב
43. הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, הרי"ד, רשימות שיעורים מסכת שבועות דף לא עמוד א
44. חוות בנימין ח"א עמוד צב
45. רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה ז
46. חוות בנימין, ח"א עמ' צב
47. "נכרי חבר כנסת וחבר עירייה", תורה שבעל פה, ט"ז
48. הרב ישראל מאיר לאו, "ירושה במשרות ציבוריות", תחומין י"ט
49. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף פח עמוד ב
50. הלכות מדינה חלק ג עמוד קכז-קכט
51. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כו
52. חושן משפט כו א
53. קידושין דף עו עמוד ב
54. רשב"ם דברים פרק יז פסוק טו
55. חזקוני שם
56. בכור שור שם
57. רמב"ם, הלכות מלכים, פרק ו הלכה א
58. דיני ממונות שם עמ' נח-סב
59. תחוקה לישראל ח"א עמ' 22,30, 158, 246

60. ספרי דברים פרשת כי תצא פסקא רנט

61. חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף ח עמוד א

62. תוספות מסכת עבודה זרה דף כו עמוד א